

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. декана факультету суспільних наук
/ Остапець Ю.О. /
« 14 » _____ 20 20 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Прикладна соціологія

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма	Публічне управління та адміністрування
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Прикладна соціологія**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **28 Публічне управління та адміністрування** спеціальності **281 Публічне управління та адміністрування** освітньої програми **Публічне управління та адміністрування**.

Розробники: Колодій М. М., старший викладач кафедри політології і державного управління.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри **політології і державного управління**

протокол № 9 від «30» червня 2020 р.

В.о. завідувача кафедри Вегеш М.М.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 7 від «25» червня 2020 р.

Голова науково-методичної комісії Стряпко І.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	2	2
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 10 аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6	3	3
	Лекції:	
	30	14
	Практичні (семінарські):	
	22	-
Вид підсумкового контролю: екзамен.	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна.	Самостійна робота:	
	68	106

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Прикладна соціологія» розкриває методологічні основи емпіричного соціологічного дослідження від початку обґрунтування концепції дослідження до аргументації надійності його результатів.

Гносеологічними основами соціологічного дослідження є фундаментальні принципи наукового пізнання. У навчальній дисципліні розкриваються сутність, структура, методи наукового пізнання, логічні і методологічні основи наукового дослідження; здійснюється аналіз концепцій розвитку наукового пізнання.

Місце соціологічного дослідження в системі соціального наукового пізнання визначається через загальні характеристики соціального пізнання і специфіку соціологічного знання.

Логіко-методологічні основи соціологічного дослідження розкриваються через альтернативність визначень методології і логіки соціологічних досліджень (з урахуванням класичних підходів і сучасних пізнавальних тенденцій). Аналізуються методологічні парадигми соціологічного дослідження, процес його програмування; визначається специфіка інтерпретацій соціальних фактів і їх роль у формуванні соціологічного знання.

Метою навчальної дисципліни «Прикладна соціологія» є вивчення методологічних та методичних аспектів організації і проведення соціологічних досліджень із дотриманням процедур та застосуванням сучасного соціологічного інструментарію.

Завдання навчальної дисципліни:

1. ознайомити здобувачів вищої освіти з об'єктом, предметом та специфікою вивчення навчальної дисципліни «Прикладна соціологія»;
2. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними логіко-методологічними принципами соціологічного дослідження як виду соціального наукового пізнання, в засвоєнні ними понятійного апарату процесу соціологічного дослідження, формуванні методологічного мислення, засадами проведення соціологічного дослідження, його науково-методологічним та методичним інструментарієм, проблемами вимірювання та визначення одиниць спостережень, організацією та плануванням соціологічних досліджень;
3. вивчити основні методи відбору одиниць спостереження та збору соціологічної інформації;
4. виробити практичні навички складання програми соціологічного дослідження, інструментарію, планування науково-дослідницької соціологічної діяльності.
5. визначити та виокремити концептуальні відмінності різних методів та методологій соціологічних досліджень, визначити їх ефективність;
6. сформулювати цілісне бачення розвитку дослідницької методології сучасної соціології та оволодіти навичками використання цих методів.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- 1) **Інтегральна компетентність:** здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування (у тому числі розробляти, аналізувати і реалізовувати публічну політику, приймати дієві державно-управлінські рішення, творчо, ефективно й результативно виконувати управлінські функції з забезпечення прав і свобод людини, сталого розвитку на основі світових та європейських стандартів) або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
- 2) **Загальні компетентності:**
 - Здатність вчитися, самонавчатися та оволодівати сучасними знаннями (ЗК-1).

- Здатність працювати в команді та брати на себе відповідальність за виконання поставлених завдань (ЗК-5).
- Здатність планувати та управляти часом (ЗК-7).
- Здатність виявляти, оцінювати та вирішувати проблеми, враховуючи фактор ризику (ЗК-8).
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК-9).
- Здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з представниками різних верств населення (ЗК-12).
- Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності) (ЗК-13).
- Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК-15).

3) Фахові компетентності:

- Здатність використовувати в процесі підготовки і впровадження управлінських рішень сучасні ІКТ (ФК-4).
- Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування (ФК-10).
- Здатність у складі робочої групи проводити прикладні дослідження в сфері публічного управління та адміністрування (ФК-11).
- Здатність здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах з метою прийняття ефективних управлінських рішень (ФК-14).
- Здатність розробляти механізми протистояння соціальним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі (ФК-15).
- Здатність оцінювати потенціал та розробляти план розвитку громад і територій в умовах реформи децентралізації (Ф-16).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Прикладна соціологія**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

- ОК6 Інформатика та комп'ютерна техніка
- ОК7 Вступ до публічного управління та адміністрування

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми вивчення навчальної дисципліни «**Прикладна соціологія**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень.	ПРН-8.
Знати основи електронного урядування.	ПРН-9.
Уміти здійснювати пошук та узагальнення інформації, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.	ПРН-11.
Використовувати методи аналізу та оцінювання програм сталого розвитку.	ПРН-13.
Застосовувати методи контролю якості у сфері професійної діяльності.	ПРН-15.
Використовувати дані статистичної звітності, обліку та спеціальних	ПРН-16.

досліджень у професійній діяльності.	
Уміти застосовувати демократичні технології прийняття управлінських рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави.	ПРН-17.
Знати теоретичні, методологічні і практичні аспекти здійснення моніторингу соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах з метою прийняття ефективних управлінських рішень.	ПРН-19.
Уміти розробляти рекомендації для органів державної влади та місцевого самоврядування щодо упередження та нівелювання чинників дестабілізації суспільно-політичних процесів.	ПРН-21.

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Прикладна соціологія**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Володіти основними парадигмами, пізнавальними принципами, категоріями та поняттями прикладної соціології.	ПРН-8.
Вміти правильно оформляти (дизайн дослідження) і представляти результати прикладних соціологічних досліджень.	ПРН-9.
Знати порядок складання програми соціологічного дослідження, формулювання його проблеми, визначення об'єкта, предмета, цілей, задач, здійснення аналітичної та факторної операціоналізації об'єкта дослідження, висування гіпотез, вирішення методичних та процедурних питань.	ПРН-11.
Вміти використовувати сучасні методи збору та аналізу соціологічної інформації; користуватися найбільш поширеними видами прикладних аналітичних методів та методик.	ПРН-13.
Використовувати отримані знання у майбутній професійній діяльності, складати програму соціологічного дослідження, здійснювати його планування, організацію, визначення одиниць спостережень, проведення польового та заключного етапів роботи.	ПРН-15.
Вміти збирати, систематизувати, узагальнювати та аналізувати емпіричну інформацію з соціальної проблематики.	ПРН-16.
Давати критичну оцінку щодо використання найприйнятніших та найефективніших методів збору й обробки соціальної інформації.	ПРН-17.
Знати правила здійснення процедур вимірювання, методика визначення одиниць спостереження.	ПРН-19.
Знати пізнавальні особливості основних напрямів збору соціологічної інформації; принципи застосування, обмеження та можливості різних напрямів соціологічних досліджень.	ПРН-21.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- екзамен;
- контрольна робота;

- відповіді на практичних заняттях;
- тестування;
- індивідуальна робота у формі апробації Програми соціологічного дослідження;
- презентація результатів індивідуальної роботи здобувача.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усні відповіді на практичних заняттях, написання аналітичного звіту за результатами проведення соціологічного дослідження, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота														Модульна контрольна робота	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	Тема 11	Тема 12	Тема 13	Тема 14	50 балів	100 балів
6	6	7	7	6	6	6	6	x	x	x	x	x	x		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота														Модульна контрольна робота	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	Тема 11	Тема 12	Тема 13	Тема 14	50 балів	100 балів
x	x	x	x	x	x	x	x	8	8	8	8	9	9		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Разом за два модулі	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	6	20	5	20	11	20
Письмове тестування	1	10	1	10	2	10
Аналітичний звіт	1	10	1	10	2	15
Презентація результатів індивідуальної роботи	1	5	1	5	2	5
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	2	50
Разом	x	100	x	100	x	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота складається з трьох рівнів завдань.

Перший рівень завдань складають тести. Тести призначені оцінити знання понятійно-категоріального змісту та тематичної проблематики навчальної дисципліни, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на практичних заняттях. Максимальна кількість балів за виконання першого рівня завдань 20 балів.

Другий рівень завдань складають відкриті запитання, які покликані з'ясувати розуміння основних принципів, функцій, форм та різновидів досліджуваних явищ та процесів. Максимальна кількість балів за виконання завдань другого рівня 15 балів.

Третій рівень завдань представлено питаннями (питаннями), які мають творчо-аналітичний характер та покликані з'ясувати вміння здобувачів вищої освіти обґрунтовувати та аргументувати висновки з проблематики навчальної дисципліни. Максимальна кількість балів за виконання завдань третього рівня 15 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів вищої освіти оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

- 1) оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:
 - всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
 - вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
 - засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
 - засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
 - вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
 - самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.
- 2) оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:
 - повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
 - має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
 - під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;
- 3) оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:
 - в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
 - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;
- 4) оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:
 - знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
 - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
 - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
 - допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.
- 5) оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:
 - володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.
- б) оцінку «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який:
 - виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.
- 7) оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувачу, який:
 - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
 - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
 - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Організація та проведення прикладних соціологічних досліджень.

Тема 1. Соціальна дійсність та соціологічне пізнання.

Соціальна дійсність як специфічний об'єкт соціологічного пізнання. Специфіка соціальних законів та детермінізму. Форми пізнання соціальної дійсності: позанаукова, наукова, ненаукова. Структура соціологічного пізнання соціальної дійсності. Основні онтологічні орієнтації в соціології (соціологічний реалізм та номіналізм). Розуміння соціального факту, соціальна дія як одиниця вимірювання в соціологічному дослідженні.

Способи виявлення закономірностей і фактів соціальної дійсності. Основні методологічні схеми в соціології. Роль метода в соціологічному пізнанні. Теорія як метод у соціологічному дослідженні. Теоретичне та емпіричне пізнання. Особливості емпіричного рівня соціологічного знання.

Тема 2. Логіка проведення, етапи та види соціологічних досліджень.

Підготовчий чи підготовно-організаційний етап (передпрограмне вивчення проблеми, складання та затвердження робочого плану дослідження, розробка та затвердження програми дослідження, підготовка інструментарію та його випробування, складання програми обробки даних). Польовий етап (збирання та обробка інформації). Етап інтерпретації та узагальнення зібраних даних. Впровадження одержаних результатів у практику.

Види соціологічних досліджень: за метою (теоретичні, емпіричні); за способом забезпечення репрезентативності (суцільне, монографічне, вибіркоче); за масштабом дослідження (міжнародне, загальнонаціональне, регіональне, галузеве, локальне); за

глибиною вивчення (розвідувальні, аналітичні, описові); за частотою проведення (повторне, разове, моніторингове). Особливості організації соціологічного дослідження. Специфіка методики та етапів розгортання прикладного соціологічного дослідження. Можливості соціологічного дослідження. Проблема вибору дослідницької стратегії. Порівняльні дослідження в соціології.

Тема 3. Програма конкретного соціологічного дослідження.

Функції та структура ескізу проекту соціологічного дослідження. Проект дослідження. Стратегічний план соціологічного дослідження. Поняття програми соціологічного дослідження. Структура програми. Методологічна частина програми. Постановка проблеми: дві сторони – гносеологічна та предметна. Поняття проблемної ситуації. Рівні виявлення соціальних проблем. Вимоги до висування проблем. Поняття предмета та об'єкта соціологічного дослідження. Мета соціологічного дослідження: теоретичні й прикладні. Завдання соціологічного дослідження: основні і не основні.

Інтерпретація основних понять – логічний аналіз, всебічне пояснювання їх змісту і структури. Емпірична інтерпретація понять. Операціональні поняття. Етапи інтерпретації. Попередній системний аналіз предмета і об'єкта дослідження як цілісності: як елемент більш широкої соціальної системи; як структурну одиницю, яка включає взаємодіючі елементи. Схема розглядання факторів, що впливають на предмет: загальні та специфічні; прямі та опосередковані; об'єктивні й суб'єктивні.

Формулювання гіпотез. Поняття наукової гіпотези. Види гіпотез, умови їх побудови. Перевірка гіпотез. Взаємозв'язок методологічного та процедурного розділів програми соціологічного дослідження.

Тема 4. Організація діяльності, особливості базового навчання інтерв'юерів.

Організаційні проблеми соціологічних досліджень. Поняття нормативності в організації соціологічних досліджень. Два класи нормативів: нормативи, які регламентують стратегію планування і здійснення дослідницької діяльності та нормативи, які регламентують тактику чи конкретні операції соціологів по збору даних. Функцій та роль учасників соціологічного дослідження, етичні норми їх взаємовідносин. Психологія взаємодії соціолога та респондента. Сприйняття дослідження та мотивація участі респондента у дослідженні.

Структура соціологічної служби, дослідницького центру, соціологічної лабораторії. Основи створення та управління творчим колективом соціологів. Посадові обов'язки працівників соціологічної служби. Поняття постійної мережі інтерв'юерів, організація цієї мережі. Набір інтерв'юерів. Вимоги до знань та вмінь інтерв'юерів. Особливості базового навчання інтерв'юера. Супровід інтерв'юерів під час виконання першого завдання. Реєстрація базового навчання інтерв'юерів, його оцінка. Поняття польової соціологічної лабораторії і проблеми організації її роботи. Етапи діяльності лабораторії. Діяльність бригадира, його задачі. Підготовка інструкцій до польових документів. Мобілізація виконавців та контроль за діяльністю. Етичний кодекс соціолога і етика інтерв'юера.

Тема 5. Опитування як метод збору емпіричних даних. Види опитування.

Роль і значення методу опитування в соціологічних дослідженнях. Пізнавальні можливості опитування, два класи пізнавальних завдань. Співвідношення опитування з іншими методами збирання даних.

Два класи опитувальних методів: опитування та інтерв'ю. Поняття інтерв'ю, його види. Вимоги до інтерв'юера. Опитування за анкетною, види анкетного опитування. Поняття анкети, структура анкети. Надійність інформації, одержаної методом опитування. Характер планованої інформації: статус опитуваного; інформація подій; мотиваційні питання. Питання як інструмент одержування даних. Поняття закритого, відкритого питання. Логічні вимоги до конструкції питання, його логічна структура. Логічні

помилки. Проблема тих, хто не відповів. Обов'язкова інтерпретація відсутності відповідей у двох напрямках: методична якість питання; рівень компетентності та інформованості респондента. Позначення області пошуку відповіді. Логічні помилки. Види опитування. Групове опитування, його специфіка та позитивна якість. Вимоги до соціолога по проведенню групового опитування. Поштове опитування, специфіка та позитивна якість. Проблема повернення анкет. Документація поштового опитування. Соціометричне опитування, його специфіка.

Процедура телефонного опитування (вибір мобільного оператора, напрямки досліджень, особливості формування об'єму вибіркової сукупності). Специфіка sms-опитування. Інтернет-опитування: особливості організації досліджень он-лайн, офф-лайн. Інтерактивні види опитувань (теле-, радіо- бесіди в «живу»): оцінка надійності отриманої соціологічної інформації, специфіка формування вибіркової сукупності. Метод вимірювання телеаудиторії (піпл-метрія).

Тема 6. Метод спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях.

Поняття наукового спостереження. Особливості соціологічного спостереження, умови застосування його в різних видах соціологічних досліджень. Процедура соціологічного спостереження. Види спостереження (включене та невключене, стандартизоване й нестандартизоване, систематизоване і несистематизоване, польове та лабораторне). Труднощі проведення спостереження.

Документи для проведення спостереження. Щоденники, протоколи, картки спостереження, кодувальний баланс та інші методичні інструменти фіксації результатів спостереження.

Тема 7. Метод експертних оцінок.

Основні поняття і проблеми соціальної експертизи. Соціальна експертиза як необхідний у сучасному світі метод визначення суб'єктивної імовірності обставин, які опосередковують прийняття рішень, побудову стратегій поведінки. Предмет соціальної експертизи.

Сутність експертного опитування. Форми експертного опитування. Методики мозкової атаки, дельфійського оракулу, формалізованого опитування, «635», незалежних характеристик, колективного блокноту, неспеціалістів і т.д. Види експертних оцінок. Організація експертного опитування. Формування експертних груп. Синтез експертних оцінок. Врахування соціально-психологічних факторів формування експертних оцінок. Критерії оцінки роботи експертів.

Тема 8. Експериментальний метод у конкретному соціологічному дослідженні.

Поняття експерименту, його логічна структура. Планування експерименту. Поняття експериментальної та контрольної груп. Проблема доказу гіпотези в експерименті. Поняття незалежної змінної. Класифікація соціальних експериментів: за характером об'єкта та предмета дослідження; за специфікою задач; наукові та прикладні; проєктивні та ретроспективні; одно- і багатофакторні; за характером експериментальної ситуації – контрольовані та неконтрольовані; лабораторні та польові. Експеримент експост-факто.

Проблема контролю експерименту. Завдання вирівнювання груп. Методи вирівнювання: попарного відбору; частотного розподілу; формування вибірових підмножин.

Модуль 2. Оформлення результатів дослідження та методи комп'ютерної обробки соціологічної інформації.

Тема 9. Оформлення підсумкового звіту соціологічного дослідження.

Поняття звіту та його призначення. Загальні вимоги до звіту. Структура звіту: резюме, паспорт дослідження та одновимірні розподіли, основна частина. Два розділи основної частини: методичний і змістовний. Методичний розділ: принципи та процедура підготовки вибірки; принципи підготовки анкети. Змістовний розділ, його композиція: основний висновок, таблиця, коментарі до таблиці. Принципи оформлення таблиць.

Оформлення висновку та рекомендацій. Основні вимоги до аналізу інформації, висновку та рекомендацій.

Тема 10. Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації.

Сутність поняття «соціологічна інформація». Соціологічна інформація та емпіричні дані. Види соціологічної інформації: за критерієм первинності/вторинності; за критерієм виду досліджуваних даних. Планування обробки даних соціологічних досліджень: вибір комп'ютерної програми та визначення методів аналізу даних. Соціологічні архіви: проблеми формування та функціонування.

Кодування соціологічної інформації: методи та форми. Підготовка соціологічної інформації до обробки. Передумови та значення автоматизації процесу обробки соціологічної інформації.

Тема 11. ОСА – пакет прикладних програм для обробки соціологічних анкет.

Основні поняття та позначення. Ознаки, типи шкал, альтернативи та їх коди. Паспорт анкети. Фільтри. Імена файлів, в яких зберігаються емпіричні дані. Встановлення та запуск пакету ОСА. Загальні правила роботи з пакетом. Структура діалогового вінка. Встановлення активного каталогу. Встановлення імені масиву анкет. Робота з меню.

Введення паспорту масиву анкет, редагування паспорту. Введення даних у пакеті ОСА та створення файлу, що містить масив анкет. Внесення змін до масиву анкет. Введення відкритих запитань і коментарів до анкет. Формування нової ознаки. Створення та підключення фільтру. Побудова арифметичних та логічних виразів. Зважування масиву. Редагування масиву анкет на диску. Видалення анкет, що задовольняють фільтру. Видалення ознак. Перевірка коректності паспорту. Об'єднання масивів анкет. Додавання сумісних альтернатив. Вторинна обробка. Експорт та імпорт даних.

Факторний аналіз (метод головних компонент). Побудова таблиць одно-, двомірного розподілу даних. Параметри виводу таблиць. Перегляд текстових файлів з результатами розрахунків.

Тема 12. Способи представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS.

Інформація, що опрацьовується статистичним пакетом: анкетні дані, типи змінних, імена змінних, коди невизначених даних. Структура пакету SPSS. Схема організації даних. Управління роботою пакету. Основні команди меню SPSS. Командний режим роботи з пакетом. Основні правила написання команд мовою пакету. Порядок виконання команд. Основні команди описання та перетворення даних. Робота с функціями Missing та Sysmis. Команда RECODE. Команда COUNT. Умовне виконання команд. Команда RANK. Команда SPLIT FILE. Операції з файлами.

Команди отримання розподілів та описових статистик. Аналіз зв'язку між декількома змінними. Складні таблиці звітів. Таблиці для неальтернативних запитань. Програма Typology Tables. Порівняння середніх, кореляції. Непараметричні тести. Регресійний аналіз. Факторний аналіз. Кластерний аналіз. Багатомірне шкалювання. Параметри виводу одно-, двовимірних таблиць розподілів даних. Побудова графіків в SPSS.

Тема 13. Архітектура та інтерфейс програм Statistica 6.0, STADIA.

Загальні характеристики програми. Інтерактивний інтерфейс користувача. Основні меню та панелі інструментів. Меню аналіз. Стандартна панель інструментів – Standard Toolbar. Панель інструментів аналізу – Statistics Toolbar. Рядок статусу. Розширення імен файлів.

Управління виведенням даних. Робочі книги. Загальний перелік програм меню «файл», «вид», «аналіз», «графіки», «сервіс», «робоча книга», «вікно», «допомога». Таблиці даних. Імпорт та експорт даних. Шаблони таблиць даних. Вихідні та звітні таблиці даних. Глобальні параметри таблиці даних. Різновиди звітів. Панель інструментів звітів. Основні можливості побудови графіків в Statistica. Описова статистика в STADIA. Графічне представлення результатів дослідження.

Тема 14. Можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень.

Можливості Excel Microsoft Office для обчислення соціологічних індексів. Типологія індексів. Обчислення індексів для порядкових шкал: «індекс довіри», «індекс престижу», «індекс задоволеності» і т. ін. Соціометричні індекси та їх обчислення.

Способи табличного представлення даних у Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office. Обчислення в таблицях. Способи оформлення таблиць.

Способи графічного представлення соціологічних даних: лінійна діаграма, секторна діаграма, стовпчикова гістограма, сегментарна діаграма, кругова діаграма, крапкова діаграма, об'ємна поверхнева діаграма, двостороння гістограма, графіки.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
3-й семестр						
Модуль 1. Організація та проведення прикладних соціологічних досліджень.						
Тема 1. Соціальна дійсність та соціологічне пізнання.	7	2	1	-	-	4
Тема 2. Логіка проведення, етапи та види соціологічних досліджень.	7	2	1	-	-	4
Тема 3. Програма конкретного соціологічного дослідження.	9	2	2	-	-	5
Тема 4. Організація діяльності, особливості базового навчання інтерв'юєрів.	8	2	1	-	-	5
Тема 5. Опитування як метод збору емпіричних даних. Види опитування.	8	2	1	-	-	5
Тема 6. Метод спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях.	8	2	1	-	-	5
Тема 7. Метод експертних оцінок.	9	2	2	-	-	5
Тема 8. Експериментальний метод у конкретному соціологічному дослідженні.	8	2	1	-	-	5

Модульна контрольна робота	1	1	-	-	-	-
Разом за модуль	65	17	10	-	-	38
Модуль 2. Оформлення результатів дослідження та методи комп'ютерної обробки соціологічної інформації.						
Тема 9. Оформлення підсумкового звіту соціологічного дослідження.	9	2	2	-	-	5
Тема 10. Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації.	9	2	2	-	-	5
Тема 11. ОСА – пакет прикладних програм для обробки соціологічних анкет.	9	2	2	-	-	5
Тема 12. Способи представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS.	9	2	2	-	-	5
Тема 13. Архітектура та інтерфейс програм Statistica 6.0, STADIA.	9	2	2	-	-	5
Тема 14. Можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень.	9	2	2	-	-	5
Модульна контрольна робота	1	1	-	-	-	-
Разом за модуль	55	13	12	-	-	30
Разом за семестр	120	30	22	-	-	68

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Соціальна дійсність та соціологічне пізнання.	1	-
2.	Тема 2. Логіка проведення, етапи та види соціологічних досліджень.	1	-
3.	Тема 3. Програма конкретного соціологічного дослідження.	2	-
4.	Тема 4. Організація діяльності, особливості базового навчання інтерв'юерів.	1	-
5.	Тема 5. Опитування як метод збору емпіричних даних. Види опитування.	1	-
6.	Тема 6. Метод спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях.	1	-
7.	Тема 7. Метод експертних оцінок.	2	-
8.	Тема 8. Експериментальний метод у конкретному соціологічному дослідженні.	1	-
9.	Тема 9. Оформлення підсумкового звіту соціологічного дослідження.	2	-
10.	Тема 10. Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації.	2	-
11.	Тема 11. ОСА – пакет прикладних програм для обробки соціологічних анкет.	2	-
12.	Тема 12. Способи представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS.	2	-
13.	Тема 13. Архітектура та інтерфейс програм Statistica 6.0,	2	-

	STADIA.		
14.	Тема 14. Можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень.	2	-
Разом		22	-

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Соціальна дійсність та соціологічне пізнання.	4	7
2.	Тема 2. Логіка проведення, етапи та види соціологічних досліджень.	4	7
3.	Тема 3. Програма конкретного соціологічного дослідження.	5	7
4.	Тема 4. Організація діяльності, особливості базового навчання інтерв'юерів.	5	7
5.	Тема 5. Опитування як метод збору емпіричних даних. Види опитування.	5	7
6.	Тема 6. Метод спостереження у конкретних соціологічних дослідженнях.	5	7
7.	Тема 7. Метод експертних оцінок.	5	8
8.	Тема 8. Експериментальний метод у конкретному соціологічному дослідженні.	5	8
9.	Тема 9. Оформлення підсумкового звіту соціологічного дослідження.	5	8
10.	Тема 10. Роль сучасних інформаційних технологій в обробці й аналізі соціологічної інформації.	5	8
11.	Тема 11. ОСА – пакет прикладних програм для обробки соціологічних анкет.	5	8
12.	Тема 12. Способи представлення, збереження й обробки даних у пакеті прикладних програм SPSS.	5	8
13.	Тема 13. Архітектура та інтерфейс програм Statistica 6.0, STADIA.	5	8
14.	Тема 14. Можливості Word Microsoft Office та Excel Microsoft Office як допоміжних програми представлення звітів соціологічних досліджень.	5	8
Разом		68	106

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Громадська думка: теоретичні та методологічні проблеми дослідження / За ред. В.Л.Оссовського. К.: Стилос, 2001. 168 с.
2. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
3. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. 5-е вид. Київ: Видавничий дім “Професіонал”, 2008. 240 с.
4. Ленуар Р., Мерлье Д., Пэнто Л., Шампань П. Начала практической социологии / Пер. с фр. А.Т.Бикбова, Д.В.Баженова, Е.Д.Вознесенской, Г.А.Чередниченко; отв. ред. и предисл. Н.А.Шматко; послесл. А.Т.Бикбова. М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2001. 410 с. (“Gallicinium”).
5. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. 2-е вид., доп. К.: Вища школа соціології при Інституті соціології НАНУ, 2007. 320 с.
6. Соціологія : Словник термінів і понять. / За ред. Біленького Є. А. і Козловця М. А. К.: Кондор, 2006. 372 с.
7. Соціологія: підручник / За ред. Городяненко В.Г. 3-тє вид., перероб., доп. К.: Академія, 2008. 544 с.

Допоміжна література

1. SPSS для Windows. Руководство пользователя SPSS. М.: Статистические системы и сервис, 2015.
2. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований. М. : Аспект Пресс, 1995.
3. Боровиков В.П. STATISTICA. Искусство анализа данных на компьютере: для профессионалов (2-е издание). СПб., 2003. 688 с.
4. Боровиков В.П., Боровиков И.П. STATISTICA – Статистический анализ и обработка данных в среде Windows. М., 1998. 592 с.
5. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление закономерностей. СПб. и др. : ДиаСофт, 2005. 602 с.
6. Волович В.І. Надійність інформації у соціологічному дослідженні: Проблеми методології і методики. К. : Наукова думка, 1974.
7. Горбачик А.П. ОСА (пакет прикладних програм обробки соціологічних анкет. К. : КНУ ім. Т.Г.Шевченка, 1990.
8. Добреньков В.И., Кравченко А.И. Методы социологического исследования. М. : МГУ, 2004. 768 с.
9. Крыштановский А.О. Анализ социологических данных с помощью пакета SPSS. М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2006. 281 с.
10. Кулаичев А.П. Методы и средства анализа данных в среде Windows. Изд. 3-е, перераб. и доп. М. : ИнКо, 1999. 341 с.
11. Міщенко М. Дослідження впливу інтерв'юера на відповіді респондента: результати методичного експерименту // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004, № 1, січень-березень. С. 129.
12. Опитування громадської думки / За редакцією Н.В. Паніної. Київ: Інститут соціології НАН України, 2003. 78 с. Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти. Навчальний посібник. Р.В. Фещур, А.Ф. Барвінський, В.П. Кічор та інші; За наук. ред. Р.В. Фещура. 2-е вид. оновлене і доповнене. Львів: “Інтелект-Захід”, 2003. 576 с.
13. Паниотто В.И. Качество социологической информации. К.: Наукова думка, 1986. 295 с.

14. Паниотто В.І., Максименко В.С. Кількісні методи у соціологічних дослідженнях. – К. : Наукова думка, 1982.
15. Паниотто В.І. Якість соціологічної інформації. К. : Наукова думка, 1986.
16. Экспертные оценки в социологических исследованиях /отв. ред. С.Б. Крымский. – К. : Наукова думка, 1990.
17. Ядов В. Стратегия социологического исследования: Описание, объяснение, понимание социальной реальности. М., 1999.
18. Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы. Самара, 1995. 328 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Інститут масової інформації // <http://www.imi.org.ua>
2. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.lsl.lviv.ua>
3. Наукова бібліотека Національного університету «Киево-Могилянська академія». // <http://www.library.ukma.kiev.ua>
4. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету // <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського // <http://www.nbuv.gov.ua>
6. ANALYSING AND OVERCOMING SOCIOLOGICAL FRAGMENTATION IN EUROPE // <http://www.anovasofie.net/>
7. EUROPEAN COMMUNICATION RESEARCH AND EDUCATION ASSOCIATION // <http://ecrea.eu/>
8. EUROPEAN RESEARCH COUNCIL // <http://erc.europa.eu/>
9. INTERNATIONAL SOCIOLOGICAL ASSOCIATION // <http://www.isa-sociology.org/>
10. SOCIOLOGICAL RESEARCH ONLINE // <http://www.socresonline.org.uk/home.html>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами(Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)